

LANG LEZEN MET TINEKE BEISHUIZEN

Van deze auteur verscheen eerder bij uitgeverij Mistral:

Lot

Tineke Beishuizen

*Lang lezen met
Tineke Beishuizen*

mistral

mistral

ZIN OM TE LEZEN

Copyright © 2012 Tineke Beishuizen en uitgeverij Mistral/FMB uitgevers,
Amsterdam

Deze verhalen zijn eerder verschenen in *Flair* de Vlaamse editie van *Libelle*.

Mistral is een imprint van FMB uitgevers bv

Omslagontwerp: Oranje Vormgevers

Omslagbeeld: © Shutterstock

Binnenwerkillustraties: Shutterstock en Oranje Vormgevers

Auteursfoto: © Geert Snoeijer

Typografie en zetwerk: Perfect Service, Schoonhoven

ISBN 978 90 499 5311 9

NUR 401

www.uitgeverijmistral.nl

www.tinekebeishuizen.nl

www.facebook.com/tinekebeishuizen

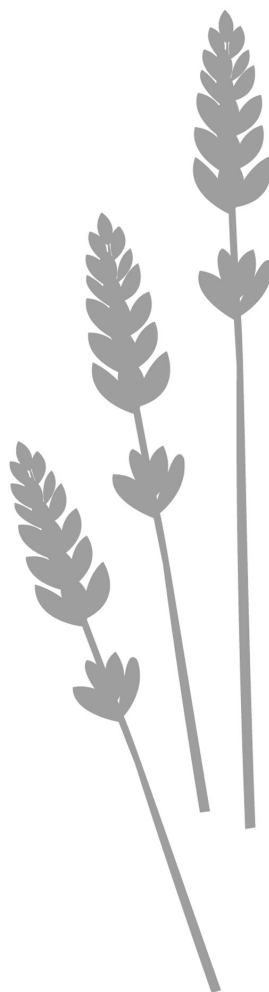
www.twitter.com/Mistral_boeken

Meer weten over onze boeken? Schrijf je in voor de nieuwsbrief op
www.uitgeverijmistral.nl.

Inhoud

Schier	7
Afscheid	43
Chopin	47
Die ene man	51
Huwelijkse voorwaarden	113
Moeder	117
De reünie	121
Uitgepraat	163
Een onaangename verrassing	167
De laatste nacht	171
Lot (fragment)	175
Wil de echte Fransman opstaan?	187
Jaloezie	195
Een vriendin gaat scheiden	231
Schoondochter	235

Schier

Hij zegt dat het beter is als ze haar man niet meer ziet. Hij heeft zijn bril afgedaan. De bovenste knopen van zijn witte jas zijn open. Ze ziet een bleke hals en een geprononceerde adamsappel. Hij veegt zijn bril schoon aan de slijp van zijn jas. Hij moet er een beetje voor op een bil leunen om de punt van zijn jas onder zich vandaan te trekken. Er staat een doos Kleenex op zijn bureau, wat ze vreemd vindt voor een internist. Dat soort dozen vind je bij psychiaters en andere therapeuten, gewend aan tranen die no-nonsense weggeveegd moeten worden. Maar hij heeft met een automatisch gebaar de doos naar haar toe geschoven toen ze in de stoel tegenover hem ging zitten. De logica van zijn handeling schiet haar ineens te binnen. Aan dit bureau, op de stoel waarop zij nu zit, krijgen regelmatig patiënten hun doodvonnis te horen. ‘Het spijt me, wij hebben alles geprobeerd, onze middelen zijn uitgeput.’ ‘Hoe lang nog, dokter?’ Dan de tranen, terwijl hij de doos naar hen toe schuift en zijn bril opwrijft.

Ze kijkt naar de keurig geordende stapels papieren. Naar één kant geschoven, zodat hij er geen last van heeft bij het maken van aantekeningen. Hij zet zijn bril weer op en kijkt haar aan. Ze begrijpt dat hij een vraag verwacht.

‘Ik wil hem graag zien,’ zegt ze.

Hij zucht. ‘Madame De... De...’

‘Groot,’ zegt ze. ‘Maria de Groot.’

‘Madame De Groot, gelooft u mij, iemand die twintig meter omlaag is gestort op een stuk rots is door niemand meer te herkennen.’

Ze blijft hem aankijken. Hij staat op en steekt zijn hand uit.

‘Het spijt me. Dit is een verschrikkelijke gebeurtenis.’

Ze loopt achter hem aan naar de deur. In de gang staat een lange smalle bank. Er zitten mensen op, te dicht tegen elkaar aan gedrukt door ruimtegebrek. De internist geeft haar een hand en kijkt langs haar heen naar de bank.

‘Volgende patiënt,’ hoort ze hem zeggen als ze haar eerste stappen in de lange gang zet.

Boven haar hoofd klikt het nummerapparaat.

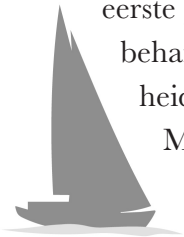

Ze had liever een halfuur eerder in de auto gezeten. Maar Niels wilde nog afscheid nemen van zijn vriendinnetje, en Ole wilde zijn hockeytraining niet laten schieten. Even was de verongelijkte gedachte in haar opgekomen dat de belangen van de anderen in dit huis altijd zwaarder wogen dan die van haar. Maar meteen had ze die gedachte met een schuldig gevoel verworpen. Was de egocentrische opstelling van haar zonen niet een duidelijk teken dat het weer goed met hen ging? Het

eerste jaar na Franks dood hadden ze haar met een omzichtigheid behandeld die haar nerveus maakte. Ze hadden haar zwijgzaamheid aangezien voor een groot verdriet, ook al hilde ze nooit.

Maar het dagelijkse leven had langzamerhand weer bezit van hen genomen. Proefwerken. Meisjes. Sport. Elkaar jennen. Al was er duidelijk iets veranderd in hun gedrag. Ole kon soms ineens als een klein kind tegen haar aan kruipen, als ze 's avonds op de bank een uurtje televisie zat te kijken. Toen ze een keer van opzij naar haar twaalfjarige zoon keek, had ze hem betrappt met zijn duim in zijn mond. Het vertederde en ontroerde haar. Het was een normaal verschijnsel, had ze ergens gelezen, dat kinderen na een grote schok terugvallen op het gedrag van een veel jonger kind.

Niels had daarentegen lang een koele, afstandelijke houding aangenomen die haar bezorgd had gemaakt. Haar ouders vertelden dat hij merkwaardig had gereageerd toen ze hem vertelden dat zijn vader een ernstig ongeluk had gekregen. Zelf was ze toen nog in Frankrijk, en ze

had telefonisch met haar ouders afgesproken dat die het voorwerk zouden verrichten door haar zonen via slecht nieuws voor te bereiden op nog slechter nieuws.

‘Zal wel,’ had Niels gezegd, toen haar moeder naar woorden zoekend en vechtend tegen haar tranen de afgesproken boodschap had overgebracht.

Toen ze de dag erop zelf thuiskwam en tegen haar zonen zei dat ze hun iets moest vertellen, had hij gezegd: ‘Laat maar. Hij is zeker dood.’

Op Oles gezicht had ze ontzetting gezien, op dat van Niels niets. Ze had hen naar zich toe getrokken en haar armen om hen heen geslagen. Het was de enige keer dat de kinderen haar zagen huilen, en ze huilde meer om wat hen overkomen was dan om zichzelf. Niels had haar omhelzing stijf als een plank ondergaan, en was daarna zo snel mogelijk de kamer uit gelopen. Ze had hem hulpeloos nagekeken, terwijl Ole tegen haar aan gedrukt wanhopig stond te snikken. Hij had Franks lieveling geleden, zoveel makkelijker om mee om te gaan dan zijn oudste zoon, die introverter was en kritische vragen stelde. Met Ole kon hij stoeien en grappen maken, met Niels speelde het contact zich vooral op verbaal niveau af. Een goed gesprek van mannen onder elkaar. Terwijl ze haar hand ervoor in het vuur durfde te steken dat Niels er alles voor over gehad zou hebben om ook eens met zijn vader over de grond te rollen.

Ze was ervan overtuigd dat de verhouding tussen Niels en zijn vader gebaseerd was op een wederzijds misverstand. Niels had de verkeerde conclusies getrokken toen hij merkte hoeveel makkelijker en jovialer zijn vader met zijn jongere broer omging, en zich teruggetrokken om niet gekwetst te worden.

Een overreactie die niet nodig was geweest, want Frank hield veel van hem. Maar de jongen leek in die dingen te veel op haarzelf. Alles of niets. Onvoorwaardelijke liefde of geen liefde.

Maria voelde het in haar maag als ze de hunkering in Niels' ogen zag

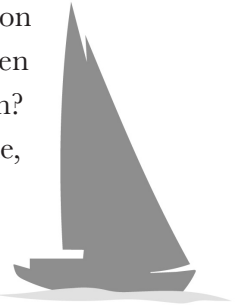
als Frank en Ole stoeiend over het grasveld rolden. Schijnbaar nonchalant vertelde hij dan later aan tafel een interessant verhaal aan zijn vader – iets wat hij in de krant had gelezen, lettend op woordkeuze en formulering omdat hij wist dat zijn vader hechtte aan correct taalgebruik, gespannen als een veer, hopen op erkenning, vrezend voor afwijzing.

Als Frank dan zijn tevredenheid liet merken keek Niels van hem weg, zodat de trots en blijdschap in zijn ogen niet zichtbaar waren voor zijn vader. Vader en zoon, niet in staat hun liefde voor elkaar op een normale, ongecompliceerde manier te uiten. Het bizarre was dat Frank als ze bij andere mensen waren, altijd opschepte over zijn oudste zoon, die zo intelligent was, het zo goed deed op het gymnasium, geschapen was voor een rechtenstudie en een briljante carrière. Het evenbeeld van zijn vader dus. Over Ole had hij het nauwelijks bij anderen. Ze snapte niet dat Frank niet aan Niels zelf liet merken hoeveel hij voor hem betekende. Snapte hij dan niet dat hij zijn eigen zoon door zijn houding van zich vervreemde? Dat er in deze jaren situaties geschapen werden die niet meer omkeerbaar waren? Dat hij zijn zoon en zichzelf veel ontzegde door die vreemde, afstandelijke houding?

Frank zei dat hij niet begreep waar ze over praatte. Juist omdat hij zo van zijn oudste zoon hield, wilde hij hem weerbaar maken. De wereld waarin hij zich ooit zou begeven was keihard, dat maakte hij zelf dagelijks mee, terwijl hij toch een gevestigde naam had.

‘Jouw wereld...!’ Ze had het bijna geschreeuwd. ‘Waarom denk je dat jij kunt bepalen wat Niels later wil gaan doen? Ik sta niet toe dat jij hem in een richting dwingt die niet zijn eigen keuze is!’

Een maand later bleek de ruzie overbodig geweest te zijn. Ze waren samen naar Frankrijk gereden, en ze was zonder hem teruggekomen.

Ze heeft het verhaal verteld aan de politie, aan de vrouw van de ANWB die haar hulp is komen aanbieden, aan de hotelier die met zijn handen in zijn zij, met klakkende geluidjes naar haar luisterde. Door de telefoon heeft ze het aan Franks snikkende moeder verteld, daarna aan zijn vader, zijn broer die een halfuur later belde en zijn zusje dat huilend zei dat ze onmiddellijk zou overkomen. Toen aan haar eigen ouders, en aan Christien, bij wie Niels en Ole logeerden terwijl hun ouders in Frankrijk hun huwelijksproblemen uitvochten. Ze heeft het verhaal verteld totdat de woorden geen enkele betekenis meer voor haar hadden, net zomin als de gebeurtenis zelf. De mevrouw van de ANWB heeft haar alle praktische zaken uit handen genomen. Ze hoefde alleen het verzekeringsbewijs te laten zien. De auto zal teruggebracht worden, net zoals het lichaam van Frank, ze hoeft zich werkelijk nergens om te bekommeren. En dat voor een betrekkelijk lage jaarpremie.

Op de terugweg zit ze zwijgend naast Emma, die regelmatig snuffende geluiden maakt, haar ogen gezwollen van het huilen om haar lievelingsbroer. Ze weet dat ze een koele, onbewogen indruk maakt op haar schoonzusje, maar ze kan moeilijk gevoelens veinzen die ze niet heeft. Ze staart urenlang naar haar handen die gevouwen in haar schoot liggen, en vermijdt het zoveel mogelijk om naar buiten te kijken, naar het vertrouwde landschap langs de weg, dat aan de andere kant van het raampje voorbij glijdt.

Ze hebben deze route ontelbare malen gereden, Frank en zij. Dit was hun lievelingsland, en ze brachten er elke vakantie door, huurden nadat de kinderen geboren waren huisjes in de buurt van een meer of aan zee, en later toen er meer geld was huizen met een zwembad. Daar leerde Frank zijn zonen de borstcrawl – de verhouding met Niels was toen nog ongecompliceerd – en ze lachten veel, terwijl hoog opspattend water in glinsterende briljantjes veranderde in de gloed van de zuidelijke zon. Als enige vrouw in het gezelschap kon ze de mannenhumor niet altijd waarderen, maar ze genoot van het plezier dat haar

drie mannen met elkaar hadden. Op zulke vakanties werd ze altijd weer verliefd op Frank, die na twee dagen al bruin was, en er aantrekkelijk uitzag in zijn verschoten T-shirt en spijkerbroek.

Een gelukkig gezin, denkt ze. We waren in die jaren een gelukkig gezin. Het bevreemdt haar dat het haar zo weinig moeite kost om in de verleden tijd aan Frank te denken. Misschien omdat de gelukkige jaren al voorbij waren toen hij van de rots viel.

Naast haar begint Emma weer te snikken. ‘Hoe kan ik geloven dat hij dood is? Ik heb hem niet eens meer gezien.’

‘We zouden hem niet herkend hebben, zei de dokter.’

‘En als het Frank niet is die ze hebben gevonden? Als er een misverstand in het spel is? Misschien is er een andere man gevallen, en heeft Frank geprobeerd hem te helpen. Wie weet ligt hij nog ergens gewond in een rotsspleet, en er is niemand die hem gaat zoeken.’

Ze hoort een klank van hysterie in de stem van haar schoonzusje.

‘Het was Frank,’ zegt ze. ‘Ze hebben mij dingen laten zien die hij bij zich had. Zijn horloge, zijn portefeuille. En ik moest ze de naam van onze tandarts geven, ze kunnen mensen identificeren aan de hand van hun gebit.’

Ze kijkt van opzij naar Emma. ‘Zal ik een eindje rijden?’

‘Jij...? Hoe kan dat nou. Je man is net dood.’

Bij de begrafenis had Niels met gebogen hoofd gestaan, zijn armen met gebalde vuisten langs zijn slungelige lijf, terwijl Ole hartstochtelijk snikte, zijn hoofd tegen haar schouder. Ze had haar arm om hem heen geslagen. De andere was vrij, die had ze om haar oudste zoon heen willen slaan, of minstens had ze zijn harde jongenshand in de hare willen nemen. Maar hij straalde zo’n afweer uit dat ze erin berustte dat hij kennelijk op zichzelf wilde zijn. Eén keer hadden hun ogen elkaar ontmoet, en ze was geschrokken van de woede in de zijne.

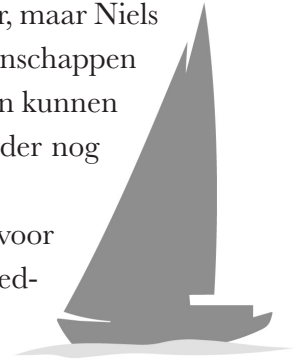
‘Je moet die jongen in de gaten houden, die drukt zijn verdriet te veel weg,’ had haar vader gezegd. Na de begrafenis, toen de familie met steeds normalere en naar opgewektheid neigende stemmen de koffietafel aan het nuttigen was, had ze haar vader samen met Niels door de achtertuin zien lopen. Verwikkeld in een ernstig gesprek, dat later als onderwerp de Europa Cup bleek te hebben.

‘Die jongen is er een meester in om van onderwerp te veranderen. Frank had dat ook, weet je nog?’

Ze had haar vader alleen maar aangekeken. ‘Weet je nog...’ Haar echtgenoot was nog geen week dood. Ze besloot om extra goed op Niels te letten. Haar twee kinderen waren haar even dierbaar, maar Niels was haar eerstgeborene en ze herkende in hem eigenschappen waarvan ze wist dat die zijn leven extra moeilijk zouden kunnen maken. Vooral omdat ze door de houding van zijn vader nog eens extra tot ontwikkeling gekomen waren.

Een neiging tot afstandelijkheid. Tot keihard zijn voor zichzelf. Ze herinnert zich de keer dat hij tijdens een wedstrijd een hockeybal midden in zijn gezicht kreeg, en na die ene schreeuw die door merg en been ging, geen klap meer gaf. Tien jaar was hij. In het ziekenhuis werd een gebroken neus geconstateerd. Dat zijn onderlip gezwollen en bloederig was had daar niets mee te maken, zei de dokter, die peinzend naar de tandafdrukken keek. De coach van het team had Niels geprezen om zijn flinkheid. Een voorbeeld voor anderen. Een uitspraak die haar sprakeloos van woede had gemaakt. Later thuis had ze tegen Niels gezegd dat er niets tegen is om te huilen als je pijn hebt of verdriet. Ook niet als je een jongen bent. Dat hij niet moest geloven in die mannenpraatjes over flink zijn. Dat de wereld er een stuk beter uit zou zien als mannen ook eens hun emoties zouden tonen.

‘Moet je echt een watje van die jongen maken?’ had Frank achteraf gezegd, en ze was hem bijna aangevlogen. In plaats daarvan had ze

gevraagd of hij zichzelf soms als voorbeeld wilde stellen.

‘Is er iets mis met mij?’ had hij gevraagd, met opgetrokken wenkbrauwen. Ze had er zonder moeite op kunnen antwoorden, maar ze koos ervoor om te zwijgen.

Een jaar na Franks overlijden had het dagelijkse leven in grote lijnen weer zijn normale loop hernomen, voor zover je het normaal kunt noemen dat je met z'n drieën leeft in het huis waarin je eerst een gezin van vier personen was.

Maar op onverwachte momenten werd de bedrieglijke rust verstoord door emotionele uitbarstingen van de kinderen, waarvan ze de oorzaak niet altijd meteen wist terug te voeren tot het overlijden van Frank.

Zo was er de in eerste instantie onbegrijpelijke houding van de jongens toen het familie-Paastoernooi van de hockeyclub plaats zou vinden, een jaarlijks terugkerend evenement waarbij de teams bestonden uit gezinnen, en kennis van hockey geen vereiste was.

Het was de enige keer in het jaar dat zij een hockeystick in haar handen had, en omdat het altijd een uitbundig vrolijke dag was die met een barbecue eindigde, leek het haar vanzelfsprekend dat ze er nu met z'n drieën aan deel zouden nemen. Ole en Niels waren niet enthousiast geweest, maar hadden zich wel laten inschrijven. Op paasochtend zei Niels op een manier die ze niet geloofde dat hij te veel huiswerk had en bleef Ole in bed liggen, van waaruit hij met een benauwd gezicht verklaarde dat hij koorts dacht te hebben. Ze werd furieus en eiste een verklaring. Niels ontweek de confrontatie door zijn fiets te pakken en vergezeld door het geluid van keihard dichtslaande deuren te verdwijnen. Ole liet zich door haar onder druk zetten en verklaarde in tranen dat het een belachelijke vertoning zou worden, als ze daar met alleen hun moeder zouden komen opdagen. Al hun teamgenoten hadden vaders bij zich.

Ze zouden voor gek lopen. Dat het vaderloos door het leven gaan iets was waarvoor hij zich schaamde, was nieuw voor haar. Haar boosheid veranderde in een grote vermoeidheid. Ze was op de rand van zijn bed gaan zitten en had zijn klamme haren gestreeld. Hij hoefde zich niet ziek voor te doen, zei ze. Ze begreep het wel. Als hij zich aankleedde konden ze samen in de tuin ontbijten.

Hij had de uitweg dankbaar aanvaard.

Niels was pas vlak voor het avondeten thuisgekomen en had uitdagend gezegd: 'Zo, daar ben ik!' terwijl zijn ogen onzekerheid uitstraalden.

Kan iemand mij nu een handleiding geven hoe ik dit moet oplossen? dacht ze. En omdat haar niets te binnen schoot zei ze alleen maar dat ze blij was dat hij er was, en vroeg hem de barbecue aan te steken, wat hij verbaasd en met duidelijke opluchting deed.

Weer een probleem uit de weg gegaan, dacht ze.

Misschien was het ook wel beter zo.

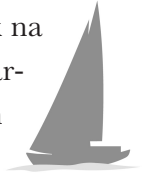
Haar oudste had veel aan zijn hoofd dit jaar. Na de dood van zijn vader had hij iets van zijn alertheid verloren, de vaart leek eruit te zijn, en hij moest de eerste onvoldoendes incasseren sinds hij op het gym zat. Dat kwam hard aan. Hij liet haar zijn rapport zien omdat ze haar handtekening eronder moest zetten. Ze had even met haar ogen geknipperd toen ze de magere zesjes en vijfjes zag staan met een enkele vier ertussen, naast de achten en negens op de lijst ervoor, maar ze had geen commentaar gegeven. En hij had het door haar ondertekende rapport onder haar handen vandaan getrokken en er evenmin iets over gezegd. Hij moest alles op alles zetten om over te kunnen gaan, en dat betekende dat hij vaak meteen doorliep naar zijn kamer om zijn huiswerk te maken als hij uit school kwam. De hockeyclub eiste van hem dat hij geen training en wedstrijd oversloeg, wat een extra belasting was die hij zich eigenlijk niet kon veroorloven. Maar ze dacht er niet over om hem zijn lievelingssport af te nemen. Dan deed hij maar een jaartje langer over de school, er waren ergere dingen in het leven.

De schooldecaan was het volkomen met haar eens. Ook hem was de gespannenheid en teruggetrokkenheid van Niels opgevallen, geen wonder bij een jongen die bezig is het verlies van zijn vader te verwerken.

‘Het zal wel bijtrekken,’ had hij gezegd. ‘U kunt erop rekenen dat wij met extra aandacht op uw zoon zullen letten.’

Met zijn hakken over de sloot ging hij dat jaar over, wat haar speet. Ze had liever gezien dat hij deze klas doubleerde, zodat hij het nieuwe schooljaar relaxter tegemoet zou kunnen zien. Op deze manier zou het weer tobben worden, vreesde ze.

Maar er gebeurde iets onvoorziens. Niet lang na het begin van het nieuwe schooljaar werd Niels voor het eerst in zijn leven verliefd op een klasgenootje. Dat was een emotie die hij niet voor zichzelf kon houden, ook al sprak hij met geen woord over Elsenore. Maar ze zag hoe hij keek als ze voor hem aan de telefoon was, hoe zijn gezicht eerst wit werd en daarna knalrood. Ze had het meisje nog nooit ontmoet, maar ze was haar dankbaar omdat Niels meer ontspannen en opgewekter leek na een afspraakje met haar. Het enige wat haar nog steeds zorgen baarde was dat hij nooit over zijn vader praatte. Ze verlangde niet van haar kinderen dat ze over alles wat hen bezighield hun hart bij haar uit zouden storten, maar ze moesten wel met iemand kunnen praten over dingen die hen dwarszaten, en voor zover ze wist praatte Niels ook niet met anderen. Misschien dat Elsenore hem op de een of andere manier wist te bereiken.

Over haar eigen gevoelens was ze nog steeds niet zeker. Je hebt zestien jaar met iemand in hetzelfde huis gewoond, en ineens is die constante factor er niet meer. Dat geeft een gevoel van leegte. Van gemis. Maar dat hoeft op zich nog niets met liefde te maken te hebben.

‘Jullie waren zo’n perfect stel,’ zei haar moeder op een middag. ‘Zo compleet!’

Dat was zoals ze het zelf ook heel lang gevoeld had. Een goed stel, een goed gezin. Misschien was alles te vanzelfsprekend geworden. Ze kon er

de wrange humor wel van inzien, dat het enige waarover zij zich in haar leven ooit zeker had gevoeld, op drijfzand gebouwd bleek te zijn.

Toen ze Frank bij vrienden ontmoette had ze met een zekere berusting gedacht dat zo'n man volkomen onbereikbaar voor haar was. Intelligent, geslaagd in het leven, aantrekkelijk. Heel anders dan de mannen met wie ze wel eens, bij gebrek aan beter, een halfslachtige relatie had. Ze zag de belangstelling die de andere vrouwen in het gezelschap voor hem hadden, hoe ze zich uitsloofden om geestig en interessant over te komen door het stellen van boeiende vragen. Waarna ze met een bewonderende blik in hun ogen naar zijn antwoord luisterden. Ze had niet de minste behoefte om de concurrentie aan te gaan, iets wat ze trouwens niet eens zou kunnen, en maakte zich bijna onmerkbaar los uit de kring. In de gang had ze door een glas-in-loodraam naar de tuin staan kijken, die verlicht werd door verdekt opgestelde lampen. Als ze van positie veranderde kreeg de tuin ineens een heel andere kleur. Ze was zo verdiept in haar kinderachtige spelletje dat ze niet merkte dat hij naast haar was komen staan.

'Ik heb thuis een toverlantaarn,' zei hij.

'Zo'n echte oude?'

'Al sinds mijn overgrootvader in de familie.'

Ze dacht dat hij haar ging uitnodigen om er bij hem naar te komen kijken, en ze wist ook dat ze erop in zou gaan, al vond ze zo'n benadering een beetje flauw. Maar hij zei niets meer, en even later liep hij met zijn glas in zijn hand terug naar het gezelschap.

Een paar dagen voor Kerstmis kwam ze hem opnieuw tegen in een groot warenhuis, waar ze zich duizelig door de drukte en doordringende kerstmuziek een weg naar de uitgang baande. Ze was de nacht ervoor laat naar bed gegaan. Een vriend die meer om haar gaf dan ze vermoed had, weigerde te accepteren dat ze hun relatie beëindigde. Ze had urenlang de-

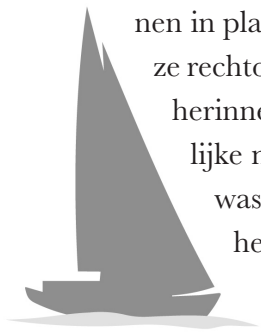
zelfde argumenten aangehoord, die erop neerkwamen dat ze aan hem zou wennen, en dat hun vriendschap vanzelf over zou gaan in liefde als zij zichzelf de tijd zou gunnen. Maar wat zij nodig had was de vrijheid om weer zelf over haar tijd te beschikken. Hoe meer de nacht vorderde, hoe irriterender ze het gespannen gezicht tegenover zich begon te vinden. Uiteindelijk zat er niets anders op dan hem de deur uit te zetten, maar toen liep het al aardig tegen de ochtend, zodat ze tollend van de slaap haar kerstinkopen moest doen. In de mensenmassa raakte ze haar gevoel voor richting kwijt en ze voelde een lichte paniek in zich opkomen terwijl ze om zich heen keek op zoek naar de uitgang. Ze herkende Frank pas toen hij haar arm pakte en haar rustig naar buiten leidde.

‘Ik heb dit anders nooit!’ zei ze, terwijl ze tegen de gevel leunde en langs haar voorhoofd streek.

Hij gaf geen antwoord. Later zou ze eraan wennen dat hij vaak geen antwoord gaf, omdat hij een vraag overbodig of onbelangrijk vond.

‘We gaan ergens wat drinken,’ zei hij.

In het eerste jaar na zijn dood strekte ze soms in haar slaap haar hand uit naar het kussen naast zich, om wakker te worden doordat ze koel linnen in plaats van het warme gezicht van Frank voelde. Dan schoot ze recht overeind, het bloed bonkend in haar slapen, terwijl ze zich herinnerde dat ze de droom weer had gehad. Het waren gevaarlijke momenten, waarin haar verstand nog niet helder genoeg was om ongewenste emoties buiten te sluiten. Overdag was het eenvoudig genoeg om jezelf te beschermen: je moest jezelf gewoon niet te veel afvragen, en situaties vermijden die niet-hanteerbare emoties op zouden kunnen wekken. Zo leefde ze tenslotte ook al voordat Frank overleed, dat laatste jaar waarin ze eraan moest zien te wennen dat ze hem met een andere vrouw moest delen. Maar in nachtelijke uren is gevoel nu eenmaal sterker dan verstand, waardoor ze zich er niet tegen kon ver-

zetten dat haar fantasie poogde zich een beeld te vormen van iemand die door deskundigen ‘niet meer herkenbaar’ genoemd wordt. Misschien had Emma toch gelijk en had ze moeten eisen hem nog een keer te zien. Ze vroeg zich af of ze het haar echt hadden kunnen verbieden.

Van wie is eigenlijk een overledene? Wie kan bepalen wat er wel en niet met hem gebeurt, en wie hem wel en niet mag zien? Ze was zijn wettige echtgenote en erfgename, kwam haar dan niet ook zijn lichaam toe?

Het schoot haar te binnen dat er foto's gemaakt moesten zijn. Daar, op het rotsplateau waar hij gevonden werd, en misschien ook later in het ziekenhuis. Van wie zijn zulke foto's? Kun je ze opvragen? En als zij dat zelf niet kon, om de een of andere krankzinnige administratieve reden, zou het dan haar huisarts wel lukken? Zou het helpen, als ze de laatste beelden van hem zou zien? Op een foto kan het nooit zo gruwelijk zijn als in werkelijkheid.

Ze dacht aan Frank en kon zich niet voorstellen dat ze haar hoofd in afkeer van zijn verminkte lichaam zou afwenden. De afkeer die ze de laatste jaren in toenemende mate voor hem had gevoeld, had niets te maken met zijn fysieke conditie. Het was de afkeer voor zijn leugens en de vage geur van een andere vrouw die hij meenam in bed.

Niemand was verbaasder dan zichzelf, toen hij zei dat hij van haar hield en met haar wilde trouwen. Ze zagen elkaar toen al bijna een jaar een paar keer per week, en brachten steeds vaker de nacht samen door, meestal in zijn appartement, dat aanmerkelijk meer comfort bood dan het hare. Ze trof er regelmatig de sporen van andere vrouwen aan. Een vergeten lipstick, blonde haren in de prullenmand in de badkamer, en op een keer een föhn, die gehaald werd door een jonge vrouw, die verstijfde toen ze in de keuken Maria achter het fornuis aantrof. Franks filosofie op dit gebied was even simpel als hard: zolang ik niemand iets heb beloofd hoef ik aan niemand rekenschap af te leggen! Ze had erop gereageerd zoals de meeste moderne vrouwen. Met

hoop in haar hart en nonchalance in haar uitspraken. Over een toekomst met Frank maakte ze zich, behalve in haar dromen, geen illusies. Hij kon elke vrouw krijgen, terwijl zijzelf het gevoel had dat het mannen niet eens opviel wanneer ze in de kamer was. Dat Frank haar vertelde dat ze mooi was vond ze vleierend maar tamelijk overdreven. Maar dat hij van haar hield was zo duidelijk dat haar wantrouwen ten opzichte van zijn gevoelens voor haar langzaam begon te verdwijnen. Zelfs de herinnering aan de vrouwen die bij hem sliepen in de begintijd van hun relatie, verontrustte haar niet meer.

De meeste mannen kennen in hun leven een periode van promiscuïteit, wist ze van vriendinnen. Wat kon ze anders dan dat geloven? Ze had nooit eerder een man zoals hij ontmoet, en ze wist zeker dat ze ook nooit meer zo'n man tegen zou komen. Ze werd duizelig als hij haar kustte, was gefascineerd door zijn manier van vertellen, en keek tegen hem op, ook toen ze al jaren getrouwd waren en twee zonen hadden. Een man met een schitterende opleiding, gewend om met egards behandeld te worden, zelfverzekerd en als hij dat wilde overrompelend charmant. 'Een lot uit de loterij,' vonden haar vriendinnen. Zelf vond ze dat ook, maar ze waakte er wel voor om het hem te laten merken. Ze had goed in haar oren geknoopt wat hij een keer zei: 'Ik heb een hekel aan vrouwen die zich ondergeschikt aan mij maken.'

Op weg naar Frankrijk hadden ze zwijgend naast elkaar gezeten. Ze hadden de maanden ervoor alles tegen elkaar gezegd wat er te zeggen viel. Hij wilde zijn vriendin niet opgeven, maar ook niet scheiden. Het was een puur fysieke relatie, had hij gezegd, die niets te maken had met zijn liefde voor haar. Zij had gezegd dat het haar niet meer kon schelen wat hij deed, dat het te lang had geduurd en dat ze er nu alleen nog maar naar verlangde om vrij te zijn. Hij zag dat ze het meende en had zijn tactiek veranderd. Ze waren allebei moe, zei hij. Te moe om belangrijke beslissingen te nemen. En hij stelde voor dat ze nog een keer samen met

vakantie zouden gaan. Wat ze daar, in Frankrijk, in alle rust zouden beslissen, zou uitgevoerd worden zodra ze in Nederland terug zouden zijn.

Ze had hem aangekeken.

‘Ja,’ zei hij, ‘ook als we afspreken dat ik haar niet meer zal zien.’

Ze had het niet geloofd, toen vriendinnen haar voorzichtig voorbereidden op de harde waarheid. Frank vreemdgaan? Hij had toch nooit ergens tijd voor? Maar langzaam werd het beeld duidelijker, zoals een foto die in een ontwikkelvloeistof licht contouren krijgt die langzaam ingevuld worden. Het was gelukkig niet iemand die ze kende. Ze woonde in een andere plaats, was gescheiden en schreef artikelen voor een juristenblad. Zo hadden ze elkaar ontmoet. Een rolverdeling die hem op het lijf geschreven was. Een aantrekkelijke jonge vrouw die hem vragen stelde waarop hij alle antwoorden wist. Vergaderingen en persconferenties waren vervolgens de plekken waarop ze elkaar in het begin bleven tegenkomen. Daarna waren de reisjes gekomen. Ineens begreep ze waarom hun korte uitstapjes zomaar afgelopen waren. Hij had gezegd dat er steeds vaker ook ’s avonds lezingen gehouden werden tijdens internationale congressen, zodat het wel heel erg saai voor haar zou worden om mee te gaan. De gedachte aan hem met een andere vrouw op de plekken die voor hen beiden zo dierbaar waren geweest, maakte haar ziek. Zoals ze zich ook lichamelijk aangetast voelde toen bleek dat bijna iedereen in hun kennissenkring van Franks verhouding op de hoogte was geweest, lang voordat bij haar zelfs maar een spoor van argwaan was ontstaan. Zelfs zijn vele overwerken hadden haar niet op jaloerse gedachten gebracht. Zo rotsvast overtuigd was ze geweest van de stabiliteit van haar huwelijk. Ze probeerde zich te herinneren wat zij deed, in de tijd dat de romance van haar echtgenoot zich ontwikkelde. Maar er schoot haar niets specifiek in gedachten. Ze was gewoon iedere dag naar haar werk gegaan en daarna zo snel mogelijk naar huis. Want ook al konden Niels en Ole best een paar uur alleen zijn, ze kon het gevoel niet van zich afzetten dat ze

eigenlijk thuis hoorde te zijn als haar kinderen uit school kwamen. Wat sowieso een onmogelijke opgave was voor een werkende moeder, want op de meest onmogelijke tijden was er ineens een vrij tussenuur of viel er een les uit terwijl de school hoe dan ook om een uur of drie uitging. Om over de vakanties maar niet te spreken. De periode waarin Frank haar in toenemende mate bedroog, was zij zo druk bezig geweest twee totaal verschillende werelden met elkaar in overeenstemming te brengen dat ze niet lang nadat haar kinderen sliepen, zelf uitgeteld in bed kroop. Zodat ze negen van de tien keren niet eens merkte dat ergens in de loop van de nacht Frank zachtjes naast haar in het tweepersoonsbed schoof.

Frank had niet willen toegeven dat hij een vriendin had, maar hij had het ook niet ontkend. Ze werd misselijk van de handige manier waarop hij haar beschuldigingen pareerde. Je kon er een met succes doorlopen rechtenstudie aan af horen. Zijn verweer kwam er in grote lijnen op neer dat ze zich maar iets inbeelddde. Had ze niet zelf gezegd dat ze de laatste tijd zo moe was, op de rand van overspannenheid misschien wel? Geen wonder. Hij had twee jaar geleden meteen al gezegd dat ze te veel hooi op haar vork nam door samen met een vriendin een uitzendbureau te beginnen. Zoals altijd had hij de bal weer keurig bij haar neergelegd.

Deze keer liet ze zich niet door hem intimideren. Ze zei dat het minste wat hij kon doen was haar niet nog meer te beledigen door over zijn verhouding te liegen. Ze zag iets in zijn ogen veranderen. Daarna zei hij dat ze gelijk had. Dat hij een verhouding had. Ja, inderdaad, al bijna twee jaar.

Toch was ze na die bekentenis nog heel lang van hem blijven houden.

‘Je moet het uitzitten,’ zei haar beste vriendin Christien. ‘Wat schiet je ermee op om met de kinderen in een flat te gaan wonen met veel minder geld dan je nu hebt? Dit soort dingen gaat meestal wel weer voorbij.’

‘Meestal?’ vroeg ze.

‘Soms niet,’ zei Christien. ‘En dan kun je altijd nog naar die flat.’

Op weg naar huis, naast Emma die over een onuitputtelijk reservoir van tranen scheen te beschikken, was de opportunistische gedachte in haar opgekomen dat dit voor haarzelf misschien nog het beste was wat er gebeuren kon. Geen scheiding, verhuizing, afspraken over de kinderen. Al-
 lemaal dingen waartegen ze als een berg op had gezien, ook al was haar verlangen naar vrijheid met de dag sterker geworden.

Toen ze naar Frankrijk vertrokken, had ze zichzelf ingesteld op een toekomst als gescheiden vrouw. Ze was teruggekomen als weduwe.

En al was het resultaat hetzelfde: ze was haar man voorgoed kwijt, het vereiste een totaal andere instelling. Ze wist met haar gevoelens geen raad. Het verdriet dat ze voelde was oprecht, en toch veroorzaakte het een gevoel van schaamte. Alsof ze schijnheilig de mensen om haar heen een rad voor ogen draaide.

Ze stortte zich op haar werk met een uitputtende intensiteit, maar dagelijks gebeurden er dingen die ze met Frank zou willen bespreken. Zijn scherpe analytische geest kon feilloos onder woorden brengen wat zij aanvoelde maar niet kon benoemen. Hij kon een relativerende opmerking maken als ze woedend over onenigheid met haar collega's klaagde, waardoor ze onmiddellijk kalmeerde. Maar over zijn eigen werk praatte hij nauwelijks met haar. Hij was officier van justitie. Aanklager. En hij had niets anders kunnen zijn dan dat. Het lag totaal niet in zijn aard om een crimineel te verdedigen, begrip voor hem op te brengen, zich in hem te verplaatsen. Ze had wel eens rechtszittingen bijgewoond, waarna hij na afloop door collega's werd gelukgewenst. Terwijl zij tijdens het luisteren naar hem alleen maar had gedacht hoe vreemd het was dat hij in zijn werk een keiharde, gevoelloze man leek, die over lijken zou gaan als hij dat noodzakelijk vond. Hoe kon dit dezelfde man zijn die op warme zondagmiddagen in zijn hemdsmouwen intens tevreden kippenboutjes op de barbecue legde?

‘Maakt mij dat niet extra aantrekkelijk voor je?’ had hij gezegd toen ze er een opmerking over maakte. ‘Een gespleten persoonlijkheid. Twee mannen voor de prijs van één. Dat moet toch veel voldoening geven.’

Ze leefde ruim een jaar met haar twee zonen toen ze de behoefte voelde om er even met hen tussenuit te gaan. Het kostte haar moeite het voor te stellen. Was het niet te snel? Te luchthartig?

‘Wat vinden jullie ervan om een paar weekjes weg te gaan? Het is zo lang geleden dat we...’ Toen had haar stem gestokt. Ze wist werkelijk niet hoe ze deze zin tot een goed einde moest brengen. ‘... met z’n allen op vakantie waren,’ had ze willen zeggen. Maar door die woorden zou ze haar zonen juist met hun neus op het feit drukken dat ze nooit meer met z’n vieren zouden zijn. En dat dit de eerste keer zou worden dat er drie reistassen in de achterbak zouden liggen. Misschien zou ze ooit tegen de kinderen zeggen dat dat hoe dan ook gebeurd zou zijn. Dat hun vader en moeder op het punt stonden om uit elkaar te gaan toen het ongeluk gebeurde. Maar nu nog niet, eerst moesten er meer jaren verstrijken. Al was het alleen maar omdat ze geen nieuwe, moeilijke te hanteren emoties bij haar kinderen wilde oproepen voordat ze de emoties over de dood van hun vader onder bedwang hadden. Dat was nog lang niet het geval. Nog steeds leken zij erop gericht haar tegen pijnlijke situaties te beschermen, terwijl dat eigenlijk niet nodig was. Want naast haar verdriet, dat oprecht was maar steeds minder schrijnde, was er het intense gevoel van opluchting dat iedereen kent die een onzekere en uitzichtloze situatie ziet veranderen in zekerheid.

Ze keek naar haar zonen, en had het onbehagelijke gevoel dat ze haar gedachtegang hadden gevolgd. Hun gezichten stonden op zo snel mogelijk van onderwerp veranderen.

‘Mij best,’ had Niels gemompeld, zonder zelfs te vragen welk vakantie-doel ze voor ogen had. Ole had er wel naar geïnformeerd.

‘Dat wil ik nu juist met jullie overleggen,’ had ze gezegd. Ze had net zo goed kunnen zeggen: ‘Jongens, jullie mogen meebeslissen! De verhoudingen in dit huis zijn ingrijpend veranderd en omdat ik er geen idee van heb hoe ik het in mijn eentje moet rooien met jullie, lijkt het mij niet onhandig om jullie in mijn kamp te lokken door middel van inspraak!’

‘De Wadden,’ zei Ole zonder aarzelen. Sinds hij een werkstuk had gemaakt over het Waddengebied en de milieu-invloeden op het voortbestaan van de zeehond was dat het enige stukje wereld dat hem iets zei.

Niels had zijn schouders opgehaald. Hem hielden op dit moment maar twee dingen bezig in zijn leven, Elsenore en zijn angst om niet over te gaan. Zitten blijven zou betekenen dat Elsenore in een hogere klas zou komen, en hoe sexy ben je als vierdeklasser voor je geliefde in de vijfde?

Allemaal heel logisch. Misschien was het wel normaal dat hij tegen haar over zijn vader bleef zwijgen. Dat hoefde toch niet te betekenen dat Frank uit zijn gedachten en herinneringen was weggevaagd?

Tot haar verbazing kostte het haar veel zelfoverwinning om haar weekendtas van zolder te halen. Iets waarop ze totaal niet is voorbereid, anders had ze het wel even aan Niels gevraagd. Naast de tas staan de grote koffers van Frank en haarzelf, met gewichtig aandoende sloten, bestemd voor langere vakanties en vliegereizen. Ze hadden ze bij zich in Frankrijk en ze waren in de achterbak van de auto weer mee naar huis gereisd. Daar had ze de koffers geopend en leeggegooid op de vloer van de slaapkamer. Hun spullen door elkaar heen, zoals zij ze er in het hotel in Frankrijk lukraak in had gepropt. De koffers had ze meteen naar zolder gebracht. Weer terug in de slaapkamer was ze op de grond gaan zitten, tussen de gekreukte kleren in, waaraan nog vaag de geur van zonnebrandcrème hing. Ze had na enig aarzelen een T-shirt van Frank tegen haar gezicht gedrukt. Hoe lang zou zijn geur er nog in blijven han-

gen? De stof was zacht tegen haar gezicht. Ze kon zich niet herinneren of hij het shirt vaak gedragen had, die week dat ze in het hotel waren geweest. Alles lijkt zo lang geleden. Zo ver weg. Op een keer zal ze die dagen moeten reconstrueren, uur na uur. Totdat ze arriveert bij de laatste dag, en de laatste woorden die ze met elkaar gewisseld hadden. Op een keer, maar niet nu.

Ze had de kleren van Frank vertwijfeld gesorteerd. Weggooien kon niet, ongewassen bewaren leek ook geen goed idee. Ze liep met de berg kleren in haar armen naar de wasmachine, een routinehandeling die na iedere vakantie plaatsvond. Op het laatste moment haalde ze het donkerblauwe T-shirt ertussenuit. Ze kon het nog niet verdragen om elk spoor van Franks lichaamsgeur te verdrijven. Ze legde de andere kleren een voor een zorgvuldig in de machine. Even later zag ze als een regenboog de kleuren van T-shirts, spijkerbroeken en overhemden langs het venster van de machine schuiven. Ze kon haar ogen er niet van afwenden.

Frank heeft het hotel uitgekozen omdat het afgelegen ligt. Alleen mensen met een neus voor het bijzondere ontdekken het. Mensen die het geen bezwaar vinden om de laatste vijf kilometer over een smal pad te rijden dat vlak langs de rand van het klif voert.

Hoogtevrees moet je niet hebben. Een tegenligger ontmoeten is een bloedstollende gebeurtenis, waarbij een van de twee automobilisten achteruit moet rijden over de bochtige weg tot er een kleine inham is om te parkeren terwijl de andere auto voorzichtig langs manoeuvreert.

Met de raampjes open ruik je de geuren van bloeiende struiken en voel je de warmte van de uitgedroogde aarde.

De luiken van het hotel zijn lavendelblauw geschilderd. Stokrozen en bloeiende brem omlijsten het terras. Een beter hotel voor een romantische vakantie is nauwelijks denkbaar, en dat is dan ook meteen haar bezwaar ertegen. Hoe kun je in deze omgeving praten over uit elkaar gaan?

‘Niemand die ons hier kan vinden,’ zegt Frank. ‘We zijn eindelijk samen.’
Hij denkt dat ze hem vergeven heeft, maar is er niet helemaal zeker van. Het woord ‘samen’ komt benauwend vaak in zijn vocabulaire voor.

Naast de koffers staan de weekendtassen. Voor ieder gezinslid eentje. Die van Frank en haarzelf van soepel leer. Het zijn de tassen die ze gebruikten in de tijd dat zij het nog was die hem naar buitenlandse congressen vergezelde. Minihuwelijksreisjes noemde zij ze in gedachten.

Overdag vermaakte zij zichzelf. De congressen vonden meestal in grote steden plaats, waar altijd interessante musea waren, terwijl er bovendien sightseeingtours georganiseerd werden voor de partners van de congresgangers. De avonden waren voor hen samen. Diners in romantische restaurants, daarna met hun armen om elkaar heen naar hun hotel lopen en dicht tegen elkaar aan, warm van het vrijen, in slaap vallen.

De plek naast de leren weekendtassen is leeg. De jongens hebben hun tassen al naar beneden gehaald, en als zij er later een blik in werpt ziet ze hoe ze nonchalant volgepropt zijn met T-shirts en spijkerbroeken. Ze moet zichzelf ervan weerhouden de tassen om te keren en opnieuw te vullen, met netjes opgevouwen kleren. Maar bij haar goede voornemens hoort ook dat ze haar zonen niet meer zo op de vingers kijkt. Ze zijn door de dood van hun vader gepromoveerd van kind naar jongvolwassene, en dan moet je zelf weten of je in een gekreukt T-shirt wilt lopen.

Niels komt het eerst thuis.

Ze is net bezig kwaad te worden omdat ze toch al een hekel heeft aan de lange rit naar Lauwersoog, en uit ervaring weet dat de reistijd makkelijker met een halfuur of meer oploopt als je de pech hebt achter een tractor te rijden. Hij heeft zich zo gehaast dat hij hijgend en met een vuurrode kop tegen de deurpost leunt. Dat vindt ze wel weer erg lief van hem, en ze veegt even met haar hand over zijn haar, dat vochtig aanvoelt. Hij weert haar gebaar af, en doet een stap achteruit. Ze kijken elkaar aan. Er zitten slordig weggeveegde sporen van lippenstift om zijn

mond. Hij ziet haar kijken en schuift zwijgend langs haar heen de trap op. Even later hoort ze de badkamerkraan lopen.

Door het keukenraam ziet ze Ole de tuin in racen. Even later staat hij voor haar, bezweet en met modder op zijn knieën. Ze veegt het weg met een vochtig vaatdoekje.

‘Op Schier ga je meteen onder de douche,’ zegt ze.

Een ongunstige tijd, vrijdagmiddag, als je haast hebt. De ringweg om Utrecht staat vol auto’s van mensen die naar huis willen, en op de A27 is het al niet veel beter. De weg naar Lelystad is helemaal een ramp. Bumper aan bumper, een soort plakdans met de auto voor je. Ole zit half omgekeerd Niels te treiteren.

‘Hebben jullie nou eindelijk eens gezoend?’

Een woedend ‘Hou je bek!’ klinkt van de achterbank.

‘Ole, doe me een lol!’

Ze is zo stom om even opzij te kijken terwijl ze het zegt, in de hoop dat een giftige blik wonderen zal verrichten, en botst bijna boven op de Opel voor haar.

‘Daar zit toch al een deuk in,’ zegt Ole.

‘Had mam dan mooi voor op kunnen draaien,’ zegt Niels slim vanaf de achterbank.

Ze ontdekt dat er te weinig benzine in de tank zit om Lauwersoog te halen. Zulke dingen overkomen haar doorlopend. Zo op het oog functioneert ze perfect, maar haar dagen zijn gevuld met kleine ongelukjes, dingen die ze vergeet, laat vallen of gewoon kwijtraakt.

Ze schrijft het toe aan de kalmerende middelen die ze gebruikt. Twee per dag, het lijkt haar overbodig voor iemand die het leven allang weer aankan en alleen nog gekweld wordt door regelmatig terugkerende nachtmerries.

‘U bent niet de enige die er een hekel aan heeft om medicijnen te slikken,’ zei haar huisarts. ‘Maar het is nu echt nog te vroeg

om met deze tabletten te stoppen. Ga er voorlopig nog even mee door, daarna kunnen we proberen het langzaam af te bouwen. Hoe lang is het nu geleden? Een jaar? Langer? U moest eens weten hoe lang er staat voor het rouwproces dat bij zo'n verdriet hoort!

'Ik dacht dat je haast had!' zegt Niels op het moment dat de automobilist achter haar claxonneert. Ze trekt haastig op en stopt naast de pomp die diesel geeft. Ole en Niels zijn meteen de auto uit en maken zacht maar venijnig ruzie over wie er mag tanken.

Ze stapt uit, knalt het portier achter zich dicht en trekt de slang uit de standaard. De jongens gaan zwijgend en verongelijkt weer in de auto zitten. Ze kijkt op haar horloge en voelt dat het zweet haar uitbreekt.

Als ze de laatste veerboot naar Schiermonnikoog missen, moeten ze deze nacht ergens in een hotel op het vasteland doorbrengen. Als er tenminste nog plek is, het is tenslotte hoogseizoen. Dat ze op het eiland nog ruimte in een strandhotel heeft gevonden, komt doordat een familie op het laatste moment heeft afgezegd.

Ze had trouwens niet moeten beginnen aan de hele onderneming, ze is er gewoon nog niet aan toe. Typisch weer een van die impulsieve besluiten om zichzelf en haar omgeving te bewijzen hoe goed ze alles alweer aankan.

Eenmaal in de polder kan ze eindelijk stevig doorrijden.

'Als je gepakt wordt kost het honderdvijftig piek!' roept Niels vanaf de achterbank.

'Minstens,' zegt Ole met een blik op de snelheidsmeter.

Ze drukt het gaspedaal nog dieper in, ziet het gezicht van Niels in de achteruitkijkspiegel en remt af. Wat krankzinnig, om niet aan je eigen zoon te durven vragen wat het voor hem betekent, deze eerste vakantie zonder zijn vader.

Met Ole heeft ze het er even over gehad. Het leek hem saai, zei hij, zonder vader op het strand. 'Dan zie je al die andere vaders voetballen

met hun kinderen.’ Ze was verbaasd dat die gedachte in hem op was gekomen. Hij had een beter voorstellingsvermogen dan ze had verwacht. Ze zei dat zij ook best kon voetballen met hem en hij zei goedig dat hij toch ook gewoon met andere jongens een balletje kon trappen.

Tegen Niels heeft ze zelfs geen opmerking in die richting durven maken. Alles wat met zijn vader te maken heeft, lijkt taboe. Ze neemt het zichzelf kwalijk dat ze het erbij laat zitten, terwijl het haar zo bezighoudt. Zelfs toen ze merkte dat de ingelijste foto van Frank uit zijn kamer verdwenen was, heeft ze niets gezegd.

Soms vraagt ze zich af of hij misschien meer weet dan ze vermoedt. Is het mogelijk dat hij erachter is gekomen dat het huwelijk van zijn ouders op springen stond? Frank en zij vermeden het erover te praten als de kinderen in de buurt waren. Soms had ze kramp in haar kaken van het vooral toch normaal en gezellig doen. Maar trappen kinderen daarin? Kun je een intelligente jongen als Niels lang een rad voor ogen draaien? Zoiets zou je als moeder toch moeten weten. Maar ze schrikt terug voor een gesprek. Ze kan niet van hem verlangen dat hij over zijn gevoelens praat, terwijl er nog steeds onderwerpen zijn waarover zij niet met hém wil spreken. Maar het onuitgesprokene staat als een barrière tussen hen in.

Als Frank een goede bui had, praatte hij graag over zijn studententijd. De ontgroeningen, het drinken, de feestjes en de meisjes die om hem heen hingen. Frank leefde zichtbaar op tijdens het vertellen, en vooral Niels hing dan aan zijn lippen, zijn ogen groot van bewondering, heel even zijn houding van afstandelijkheid vergetend. Hoe kon een zoon die zo trots was op zijn vader – hoezeer hij ook probeerde om dat te verbergen – zo schijnbaar gevoelloos reageren op zijn dood? Hoe werkt dat in het hoofd van een veertienjarige?

Zelf had ze een hekel aan de verhalen van Frank, en aan de tijd waarin ze speelden. Ze kende hem nog niet, in de jaren waarover hij graag ver-

telde. Toen zij hem ontmoette was hij al wat hij nog steeds was, een gerespecteerd jurist. Zijzelf had in die tijd een baan bij een handelskantoor. Ze verachtte de woorden waarmee hij steevast zijn geromantiseerde levensverhaal afsloot. ‘Dat kan jullie moeder zich allemaal niet voorstellen, dat was zo’n keurig meisje!’

En dan, met een blik op haar: ‘Heb ik gelijk of niet, Maria?’

Het was waar. Ze was een keurig meisje geweest, maar wel met een brandende ambitie. Ze haatte het uitzichtloze baantje dat ze had. Ze had zich pas echt op haar plaats gevoeld toen ze eerst als assistent en later als medefirmant, met van Frank geleend geld, in het door Christien opgezette uitzendbureau was gekomen. Ze had in haar vrije tijd cursussen gevolgd om de leemten in haar kennis te vullen en het succes van het bedrijf waarvan ze voor de helft eigenaar was, was voor een groot deel aan haar te danken. Maar het is waar, jongens, jullie vader heeft gelijk als hij zegt dat ik in de tijd waarin hij de student uithing, maatschappelijk niet veel voorstelde.

Ze leunt over de reling van de veerboot en kijkt naar het vasteland, dat langzaam kleiner wordt. Dan draait ze er haar rug naartoe en kijkt in de richting waarin de boot vaart. De kleur van de Waddenzee is een samenspel van niet te beschrijven tinten grijs; vogels scheren er laag overheen en het is ook nog zonsondergang. Het geeft haar een vaag ongemakkelijk gevoel. Ze kan er niet meer zo goed tegen om naar mooie dingen te kijken. Schoonheid in de natuur doet haar te veel denken aan de droom die om de paar nachten terugkomt, en waarin een uitbundige natuur de onschuldige omlijsting vormt van iets wat te gruwelijk is om te bevatten. Toch heeft de serene rust van het wad zijn invloed op haar. De rit naar Lauwersoog is voorbij, de auto staat geparkeerd, er wordt even niets anders meer van haar verwacht dan genieten van de week die voor haar ligt. Ergens op het schip vermaken Ole en Niels zich. Ze hoeft zich over hen geen zorgen te maken. Als de om-

standigheden dat vragen, neemt Niels als vanzelfsprekend de rol van vader over. Soms tot razernij van Ole, die met zijn twaalf jaar niet door een twee jaar oudere broer bevaderd wil worden. Terwijl hij aan de andere kant schaamteloos gebruikmaakt van het verantwoordelijkheidsgevoel dat Niels zo onverwacht ontwikkeld heeft. Hij hoeft maar te suggereren dat hij zich eenzaam of verdrietig voelt en hij krijgt alles van zijn oudere broer los, tot zijn lievelingstrui aan toe.

Ze vraagt zich af of Niels hoe dan ook op deze leeftijd zo'n ander gezicht gekregen zou hebben, of dat het het gevolg is van het feit dat er geen vader meer is in huis. Het heeft zijn kinderlijke trekken verloren en in plaats daarvan iets hoekigs en onafs gekregen. Ze had zo graag nog langer het kind in hem willen zien, maar als het er nog is kan zij het in ieder geval niet meer vinden. Ze is zich er schuldig van bewust dat zijzelf ook op Niels leunt, als het zo uitkomt. Niels, die de groene bak naar buiten rijdt en weer binnenhaalt. Snel de boodschappen doet die zij vergeten is.

Ze zwijgend op het aanrecht deponeert en verdwijnt voordat ze hem ervoor kan bedanken. Niels die ervoor zorgt dat elk gesprek dat pijnlijk zou kunnen worden onmiddellijk een andere wending krijgt. Zo handig. Zo flink. En zo in zichzelf opgesloten. Het is goed voor hem dat hij Elsenore heeft, een intelligent, vrolijk meisje bij wie ze hoopt dat hij de puber kan zijn die hij in feite nog is. Misschien dat Elsenore slaagt in wat haarzelf niet lukt: haar zoon de jeugd teruggeven waar hij recht op heeft.

Als de veerboot met geschuur en gebonk aanlegt op Schier, zijn de jongens nog steeds uit het zicht. Ze staat aarzelend bij de drie weekendtassen, die ze naar de kant heeft geschoven omdat de passagiers nogal wat pressie op elkaar uitoefenen in hun poging zo snel mogelijk aan de wal te komen. Het is praktisch onmogelijk om de tassen in haar eentje te dragen, ook al zou ze het willen. Er zit niets anders op dan wachten totdat Ole en Niels weer bij haar zijn. Het maakt haar niet uit. Het gevoel van

kalmte dat tijdens de overtocht op haar is neergedaald, heeft haar nog steeds niet verlaten.

Ze kijkt naar de kade, waar groepjes passagiers zich verzamelen bij een bushalte en een standplaats voor taxi's, en het dringt pas tot haar door dat iemand het woord tot haar richt als hij zijn vraag herhaalt.

‘Kan ik u helpen met die tassen?’

‘Mijn zonen komen zo. Dank u.’

Ze glimlacht naar het vriendelijke gezicht en is de man alweer vergeten als ze haar zonen aan ziet komen.

‘Het werd tijd!’

‘Sorry, mam.’

De jongens smijten hun weekendtassen in hun gezamenlijke slaapkamer en gooien de openslaande deuren naar het balkon open.

De geur van zee en zand waar de hitte van de dag nog in is blijven hangen drijft naar binnen. Het is nu echt aan het schemeren. Ze staat in de opening van de balkondeuren en kijkt naar haar zonen, die vluchtig het uitzicht inspecteren en dan zeggen dat ze nog even het strand op willen. Ze knikt, en ze lopen langs haar heen de kamer weer binnen.

‘Er staan stoelen op het balkon, mam,’ zegt Ole.

Ze knikt opnieuw. Haar oor heeft de geluiden opgevangen van het terras onder het balkon. De zachte stemmen, het geluid van spelende kinderen en het getinkel van ijsblokjes in longdrinkglazen klinkt vertrouwd en roept herinneringen op die ze door het sluiten van de balkondeuren probeert buiten te sluiten zodra de kinderen verdwenen zijn.

Ze trekt haar spijkerbroek uit en gaat op bed liggen. Ineens lijkt het koel in de kamer. Ze trekt het laken over zich heen. Maar als ze op het punt staat zich aan de slaap over te geven, komt de angst boven voor opnieuw die vreselijke droom.

Ze huren fietsen en maken een rondrit over het eiland, dat klein is en veel hoogteverschillen heeft. Ze is het fietsen verleerd en trapt hijgend achter de jongens aan, die moeiteloos en druk pratend voor haar uit rijden. Af en toe houden ze een wedstrijdje. Dan staan ze op hun pedalen terwijl de wind hun dunne T-shirts op doet bollen.

Ergens na een bocht in de weg staan ze dan op haar te wachten, met een geduld dat haar het gevoel geeft dat zijzelf het kind is en haar zonen de ouders zijn. Het is een fascinerend eiland, met een telkens wisselende natuur. Ze fietsen langs uitgestrekte weilanden, door duinen met wilde rozen aan weerszijden van het pad en passeren moerassen waar het duister is en bomen uit donker water oprijzen. Soms leggen ze de fietsen aan de kant van de weg en lopen een eindje het duin op.

Als ze lang stilzitten is de kans groot dat er op korte afstand konijntjes voorbijkomen. Hun holen zijn nauwelijks verborgen. Niels vertelt een verhaal dat hij gelezen heeft, over een kleine hond die in zo'n hol kroop om een konijn te vangen, en de uitgang niet meer kon vinden. Zijn baasje had af en toe nog geblaf gehoord, maar tegen de tijd dat hij hulp had gehaald, was het doodstil geworden, en men had het duin niet willen opengraven om een hond te zoeken die hoogstwaarschijnlijk toch al dood was.

‘Zielig hè, mam?’ zegt Ole, nog onder de indruk van het verhaal.

‘Ontzettend zielig!’

In het mandje op haar fiets heeft ze een thermoskan en lunchpakketten van het hotel. Meestal zijn die al voor de middag leeg, want ze lijden alle drie aan een geeuwonger.

In de dorpsstraat ontdekt ze bij een banketbakker de heerlijkste bitterkoekjes die ze ooit heeft gegeten, en ook daarvan ligt elke ochtend een zak in haar fietsmandje. Ze zijn vrij om te doen wat ze willen, en het valt haar op dat de jongens dezelfde dingen leuk vinden als zijzelf, of in ieder geval op een overtuigende manier doen alsof. Voor het eerst wordt er weer uitbundig gelachen, vooral op momenten dat ze er eigenlijk de

adem niet voor kunnen missen omdat ze tegen een heuvel van mul zand op ploeteren. Er zijn ochtenden dat ze zonder enig overleg besluiten om nu eens een dag niets anders te doen dan aan het strand liggen, of hooguit een korte strandwandeling te maken, waarbij ze met hun voeten door de branding lopen en staan te griezelen als ze een aangespoelde kwal tegenkomen.

De stranden zijn breed en niet druk. Dicht bij de strandtrappen liggen badgasten op grote felgekleurde handdoeken, maar als ze een kwartiertje lopen zijn ze op een paar mensen met honden na de enigen langs de zeelijn. De zon schijnt iedere dag opnieuw, maar de zeewind houdt de temperatuur dragelijk. Ze voelt hoe haar gezicht verbrandt, en ziet de schouders van haar zonen rood opgloeien na een dag waarin zij alleen maar gelezen en gezwommen heeft terwijl de jongens met een clubje leeftijdgenoten een strandbal in een geïmproviseerd doel probeerden te trappen.

's Avonds eten ze simpele maaltijden in het restaurant van het hotel. De jongens hebben er nog steeds een hekel aan om lang aan tafel te zitten, en zodra de maaltijd voorbij is gaan ze terug naar de hotelkamer om languit liggend op de grond naar de televisie te kijken.

Zelf zit ze dan het liefst op het balkon. De terrasgeluiden beneden neemt ze voor lief. Er is overal en altijd wel iets dat herinneringen oproept. Heeft ze niet laatst een lang artikel gelezen over de gevaren van vermijdingsgedrag? Eigenlijk zou ze graag vroeg naar bed willen gaan, om voor het slapen nog een uurtje te lezen, maar televisiekijken is nu eenmaal een belangrijk onderdeel van het leven van haar kinderen. Dus blijft ze doezelig buiten zitten, haar boek ongelezen op haar schoot, haar huid nagloeïend van de zon, totdat ze met goed fatsoen haar zonen naar bed kan sturen.

Het gebeurt in de tweede week dat ze op het eiland zijn. Ze zijn lang op het strand gebleven, de zon ging al onder toen ze eindelijk met hun strandtassen naar het hotel liepen.

Maria heeft pizza's gehaald die ze op het balkon hebben opgegeten. Toen het donker werd heeft ze een windlicht op tafel gezet en ze kijken naar de lichtjes op zee, schepen die over het water lijken te glijden. Ineens hoort ze de woorden uit haar mond komen.

'Zouden jullie nou niet willen dat papa hier was?'

Niels schuift zijn stoel met een ruk achteruit.

'Nee, Niels, nu niet weglopen. Ik stel een heel normale vraag.'

'Ik heb geen zin in dat gelul!' zegt hij, zijn stem boos en hard.

'Ik wel,' zegt Ole, 'ik mis hem. Waarom jij niet, Niels? Het was toch altijd hartstikke leuk, met papa erbij?'

Niels mompelt iets. Ze kan de woorden nauwelijks verstaan, maar Ole des te beter. Hij vliegt op Niels af en begint hem te slaan. De jongens rollen vechtend over de grond. Ole half huilend. Die ligt natuurlijk meteen onder, en Maria hoort de doffe klappen van de stompen die Niels uitdeelt.

Ze trekt hem bij de kraag van zijn polo van zijn broertje af en hoort een scheurend geluid.

'Mijn nieuwe polo naar de klote, stomme trut!'

Zonder erbij na te denken geeft ze hem een draai om zijn oren. Het is ineens doodstil. Geslagen is er nagenoeg nooit in hun gezin.

Ole kijkt haar met grote bange ogen aan, terwijl hij overeind krabbelt en zo ver mogelijk van zijn broer gaat staan.

De ogen van Niels lijken zwarte kolen in zijn gezicht. Holle gaten waaruit niets af te lezen valt. Dan draait hij zich om. Ze hoort de kamerdeur dichtslaan.

'Niels!'

Maar natuurlijk geeft hij geen antwoord.

Ze belt Christien als Ole in bed ligt.

‘Ik weet niet meer wat ik met Niels aan moet.’

‘Het is een fase,’ zegt Christien. Ze is een meester in het relativeren van heftige geschiedenissen, en dat is precies waaraan Maria op dit moment behoefte heeft.

‘Maar die vijandschap ten opzichte van zijn vader,’ zegt ze. ‘Welk kind noemt zijn overleden vader nou een lul!’

‘Zei hij dat?’

‘Dat was wat Ole verstond, daarom is hij hem ook aangevlogen.’

Christien is even stil. ‘Wat is er toch misgegaan tussen Frank en Niels?’ vraagt ze.

Dat is te ingewikkeld om Christien zo aan de telefoon in een paar woorden duidelijk te maken. Ze zucht.

‘Soms zijn mensen erg boos op degene die overlijdt,’ zegt Christien voorzichtig.

‘Maar dat blijven ze toch niet? Het is al meer dan een jaar geleden.’

‘Waarom vraag je het hem niet?’

‘Dan zal hij eerst terug moeten komen,’ zegt Maria, met een misselijkmakend gevoel van ongerustheid.

Het is al bijna nacht, en nog steeds geen teken van Niels.

Ole staat ineens voor haar, zijn ogen knipperend tegen het licht, zijn T-shirt half afgezakt over de ene schouder, de andere bloot. Hij ziet er aandoenlijk jong uit.

‘Zal ik hem gaan zoeken, mam? Ik ben allang niet meer bang in het donker!’

‘Nee, lieverd, dan ga ik me over jou ook nog zorgen maken.’

‘Dat hoeft toch niet. Ik ben bijna net zo oud als Niels.’

‘Over Niels maak ik me ook zorgen. Zo ben ik nou eenmaal. Ik ben bezorgd.’

Om één uur vraagt ze zich af wanneer het moment is aangebroken om hulptroepen in te schakelen. De politie, of in elk geval de hotelmanager.

Ze denkt aan de moerassen, bomen die uit donker water groeien. Hoe makkelijk rijd je niet met je fiets van het pad af, als het pikdonker is en je overstuur bent? Wie zal Niels horen als hij roept? Hem helpen als hij hulp nodig heeft?

Ze loopt de gang van het hotel in. Natuurlijk heeft ze te lang gewacht, iedereen lijkt naar bed te zijn, en als ze met de lift naar de lobby afdaalt, staat er een bordje op de balie van de receptie dat er alleen maar gebeld hoeft te worden om de nachtportier tevoorschijn te laten komen. Ze aarzelt. Ze weet werkelijk niet wat ze moet doen. Als er iets met Niels is gebeurd zal ze het zichzelf nooit vergeven als ze niets anders heeft gedaan deze nacht dan afwachten. Aan de andere kant, als er allerlei mensen gealarmeerd worden en Niels doodleuk het hotel binnen komt stappen, geeft dat een gênante situatie. Zeker voor Niels zelf, die toch al nooit wil opvallen.

Ze stapt de lift weer in, hopend dat hij op de een of andere wonderlijke manier in hun hotelkamer is zonder dat zij hem heeft zien binnenkomen.

Maar de slaapkamer is leeg. Op Ole na, die in elkaar gekropen in een hoekje van de bank ligt te slapen met zijn duim in zijn mond.

Ze raakt zijn schouder aan. Hij wordt wakker en laat zich slaapdrunken naar zijn bed leiden.

‘Is Niels er al?’

‘Straks. Straks is Niels er.’

Een uur later hoort ze hoe er aan de deurknop gemorreld wordt. Ze is er in een paar tellen bij, draait de sleutel om en staat tegenover Niels, die er verkleumd en gespannen uitziet.

‘Goddank! Ik was zo verschrikkelijk ongerust!’

Hij loopt haar zonder iets te zeggen voorbij en gaat aan de eettafel zitten.

‘Heb je honger?’ vraagt ze. ‘Wil je iets drinken?’

Hij laat zijn gezicht in zijn handen zakken. Eerst begrijpt ze nog niet wat er gebeurt. Dan hoort ze zijn snikken, moeilijk en rauw, het klinkt alsof het pijn doet in zijn keel.

Ze raakt hem niet aan, ook al kost het haar moeite om haar armen niet om hem heen te slaan. Het is niet wat hij op dit moment nodig heeft. Ze hoort de woorden die hij zegt tussen het huilen door, sommige half verstaanbaar, maar allemaal bedoeld voor de vader die hem in de steek heeft gelaten. Die zich toch al niets van hem aantrok en uiteindelijk gewoon verdween.

Tussen het huilen door heeft hij een uitbarsting van razernij, waarbij hij met zijn vuisten op tafel bonkt en het uitschreeuwt van woede.

‘De klootzak! De klootzak!’

Daarna wordt het huilen rustiger, waarschijnlijk door uitputting. Pas als hij een tijdje stil is, op regelmatig terugkerende schorre snikken na, begint ze te praten. Ze weet niet wat ze precies moet zeggen, en nog veel minder hoe.

Ze vertelt hoeveel Frank van zijn oudste zoon heeft gehouden.

Hoe trots hij op hem was, zodat hij tot vervelens toe bij andere mensen over hem opschepte. Ze probeert uit te leggen dat Frank en zijn oudste zoon in bepaalde opzichten zoveel op elkaar leken dat het domme misverstand kon ontstaan dat het uiten van genegenheid in hun relatie niet nodig was.

‘Hij hield zoveel van je, Niels,’ zegt ze keer op keer. ‘Je hebt geen idee hoeveel!’

Niels luistert zwijgend naar haar, zijn ogen half verborgen achter gezwollen oogleden. Er zitten vuile vegen over zijn gezicht waar hij met zijn handen de tranen weg heeft geveegd. Net zoals Ole een paar uur eerder lijkt ook hij ineens jaren jonger.

‘Maar jullie hadden ruzie,’ zegt hij.

‘De ruzies tussen papa en mij hadden niets te maken met wat hij voor jou voelde.’

Ze ziet hem nadenken.

‘Wilden jullie uit elkaar gaan?’ vraagt hij.

Ze kijkt hem recht in zijn ogen. ‘Dat was mogelijk geweest. We hebben het erover gehad. We zouden het in Frankrijk beslissen.’

Ze aarzelt.

‘Daar is het niet van gekomen.’

Hij knikt, alsof haar woorden bevestigen wat hij zelf ook al had bedacht.

‘Maar wat er ook gebeurd zou zijn met ons, het had allemaal niets uitgemaakt voor wat papa voor jou en Ole voelde. Begrijp je dat? Als mensen ophouden met van elkaar te houden, wil dat niet zeggen dat ze dan ook niet meer van hun kinderen houden. Die twee dingen moet je uit elkaar kunnen houden, Niels, daar ben je oud genoeg voor.’

Hij snuift even.

Ze wacht of hij nog meer wil vragen, maar hij staat op en zegt dat hij naar bed gaat.

‘Waar ben je geweest?’ vraagt ze als hij de slaapkamer in wil gaan.

Hij draait zich om.

‘Niet ver. Tot het eerste duin. Het was hartstikke donker, ik was bang dat ik de weg terug niet meer kon vinden.’

Ze kan er niets aan doen dat ze moet lachen, en dat haar lach op een snik lijkt.

Hij loopt naar haar toe, en ze is even gevangen in de omhelzing van zijn harde jongensarmen.

‘Nou, mam,’ zegt hij, ‘jij kunt ook wel een beetje slaap gebruiken!’

Ze loopt op het gras langs het klif. Er bloeit brem. De lucht is vol van een zware zoete geur en het gezoem van insecten. Een zoele wind droogt het zweet op haar slapen. Ze hoort zichzelf hijgen. De klim was steiler en duurde langer dan ze had

verwacht. Van Frank nog steeds geen spoor, hij haat het om op haar te moeten wachten. Ergens voorbij de bocht zal ze hem wel weer in het oog krijgen, maar nu wil ze even uitrusten. Er is een plat rotsblok, verwarmd door de zon, waarop ze zit alsof het voor haar gemaakt is. Met haar ogen dicht en haar gezicht in de wind voelt het alsof ze op de voorplecht van een schip zit.

De schreeuw schrikt haar op. Een hees dierlijk geluid dat de keel waaruit hij komt lijkt te verscheuren. Dan niets meer. Ze is opgesprongen. Niets in haar directe omgeving is veranderd. De bloemen van de brem wiegen in de wind. Op de diepblauwe zee ziet ze een wit zeil en verder weg een speedboot met een skiër erachter. Verder niets.

De droom heeft haar wakker gemaakt, maar ze zit niet zoals anders badend in het zweet en met een bonkend hart rechtop in bed. Ze kijkt op het klokje naast haar bed en ziet dat ze nog een paar uur kan slapen. Ze draait zich om en laat zich zonder angst voor dromen de slaap in glijden.

Ze zijn laat opgestaan en hebben op het balkon ontbeten. Waar ze bang voor was, dat in het ochtendlicht de herinnering aan hun emoties van de afgelopen nacht pijnlijk zou zijn, is niet gebeurd. Niels heeft haar even onderzoekend aangekeken en haar een zoen gegeven. En Ole is ontroerend opgelucht als hij zijn broer ontdekt. Stralend geeft hij hem een stomp in zijn maag.

‘Goh, Niels...’ zegt hij, en dan, zich snel herstellend, ‘zullen we straks een balletje trappen?’

Samen zijn ze naar het strand vertrokken.

‘Ik kom ook zo,’ heeft ze gezegd.

Vanaf het balkon kijkt ze haar zonen na. Vlak bij de strandtrap staan ze stil om naar haar te wuiven.

Ze zwaait terug, met een gevoel van geluk zoals ze lang niet heeft gekend.

